

איך מאירים בית חשוך?

רגיל היה ה"חפץ חיים" לומר כי את החושך לא מגרשים במקלות ולא בחרבות ובכלי זיין, אלא קיימת לכך עצה אחת בלבד והיא, להדליק נר, ומעט מן האור דוחה הרבה מן החושך!
מהו נר ומהו אור? "נר מצוה ותורה אור", על ידי המצוות ואור התורה, האדם מסלק מנפשו את החושך.

(ה"ח"ח חייו ופועלו")

באנו חושך לגרש-

"כל רדיפת התענוגים אינה אלא להפיג את העצבות הבאה מתוך החושך של החומר!"
(מתוך הקדמה ל"משנת אהרן")

מעשה באחד שהיה מכהן במשרה רשמית בכירה, והיה מתנכל לגאון רבי עזרא שרם בעניני ישיבת "פורת יוסף" וסירב לעזורו.
תינה רבי עזרא צרתו זו לפני הגאון רבי ראובן כץ, רבה של פתח תקוה שהיה אישיות תקיפה. רבי ראובן הבטיח לו שידבר עם אותו רב. והוסיף: ראה, בנוסח של "על הנסים" שבחנוכה כל הדברים הם דבר והיפוכו, 'רשעים ביד צדיקים', 'טמאים ביד טהורים'... ורק דבר אחד לא מובן, מה הקשר בין 'זדים לעוסקי תורתך', מדוע לא נכתב עמי ארצות בידי עוסקי תורתך?
אלא ללמדנו שאין צריך להיות עם הארץ כדי להיות כנגד עוסקי תורתך, אלא כל מי שמפריע לתורה ונמנע מלעזור ללומדי תורה הרי הוא זד!
(יועל אליהו)

נר ותורה

סיפר מרן הרב שך: בילדותו היה שמש בית הכנסת מחלק נרות, ללימודם של בעלי הבתים, לאחר תפילת ערבית.

רבינו שהיה רך בשנים, צעיר מכולם, רצה גם הוא לשקוד על לימודו, וביקש מהשמש נרות. חשד בו השמש שהוא רוצה את הנרות לשחק בהם, ולהדליקם לשווא כדרך הילדים, ולא נתן לו. **היה רבינו לומד** לאור נרותיהם המרוחקים של המבוגרים, עד שהלומדים קמו ועזבו לביתם, אז היה אוסף את שיירי נרותיהם ולומד לאורם, בהתמדה עצומה.

מאוחר יותר בשנות מלחמת העולם הראשונה, כשהסתתר בעזרת הנשים בעיר סלוצק, השיג שיירי נרות, חיברם, והיה שוזר פתילות מחוטטים שפרם מחולצתו, ולומד לאור נר זה.

אך הפתילה היתה דקה, ואורה חלש. הנר היה מתמוסס תכופות והתועלת שהביאו נרות אלו היתה מעטה כל כך, עד שהעדיף ללמוד לאור הירח באמצע החודש, מאשר ללמוד לאורם.

המשיך וסיפר מרן: בקלצק, ב"שנים הטובות" כבר היו מנורות לוקס, אבל כיון שהייתי צריך להתקרב אליהם, כדי "לזכות" להנות מאורם היו פני משחירות מהפיח...
(עפ"י "לולי תורתך")

בדרך צחות - למדנו ממרן הרב שך פשט חדש בדברי הגמרא (עירובין כב.) "מי שמשחיר פניו עליהן כעורב"...
(נר לשולחן שבת)

הגאון רבי שמואל הלר, רבה של צפת, חי חיי עוני ודוחק. פעם בא לביתו, והנה שומע הוא ויכוח בין אשתו לילדיו הקטנים.

הילדים ביקשו לקחת את מעט השמן שהיה בבקבוק, כדי לטבול בו את פרוסת הלחם הדקה והיבשה שלהם. ואילו אימם אמרה שהשמן הזה דרוש לאביהם, שלאורו הוא ילמד בלילה.

בשומעו זאת, אמר רבי שמואל לאשתו, שתיתן את מעט השמן לילדים, והוא כבר ימצא תחליף למאור. יצא רבי שמואל לשדה, ואסף לו גחליליות. הכניסם לתוך כוסית קטנה, החזיקם מול הגמרא, וכך ישב ולמד בהתמדה לאור הגחליליות.
(ספר מירון)

נר ומלכות

אמר ריש לקיש: שאול זכה למלוכה, על ידי שהיה זקנו מדליק נרות לרבים. אמרו, מבואות אפלות היו מביתו לבית המדרש, והיה מדליק בהם נרות, כדי להאיר לרבים... אביאל היה שמו, וכיון שהיה מדליק נרות לרבים זכה ונקרא נר.
(מדרש רבה צו ט"ב)

יש להבין במה מעשהו של אביאל גדול ומיוחד כל כך, הרי את הנרות הדליק רק בדרך מביתו לבית המדרש, ולא בכל העיר, לכאורה הוא דואג רק לעצמו, מדוע מעשה כזה מזכה מלכות?

ונראה לבאר זאת בכמה אופנים:

אביאל אכן הדליק נרות מביתו עד בית המדרש, אבל מגלה לנו המדרש, שפעולתו זו בשורשה היתה אך ורק למען האחרים - "כדי להאיר בהם לרבים". ולכן המדרש מביא את הסיפור הזה בדווקא, שהרי אם הוא היה מדליק נרות בכל רחובות העיר, הרי זה ברור שהוא דואג לכולם. אבל פה אפילו שהדליק מביתו לבית המדרש, בכל זאת הסיבה שעשה זאת היא למען הרבים, המעשה שאפשר להסבירו כאנוכי לגמרי, אפילו הוא היה נטול נגיעות, מכאן אנו למדים שכל מעשיו הם בלי שום נגיעות.

ולכן זכה למלכות, כי זו התכונה המרכזית שצריך במלך. אסור שיהיו לו נגיעות אישיות, כל פעולותיו חייבות להיות למען עמו, להתחסד עימם ולעזור להם. ולכן אינו יושב בעיבור השנה וכדו'.

עוד אפשר לבאר: כידוע, בזמנם כשאדם הלך בלילה, היה לוקח עימו לפיד אש, וכך היה מאיר את דרכו. מי שהלך רגע אחריו כבר הלך בחושך ולא נהנה מהלפיד.

חידש אביאל והניח נרות ברחובות, כדי שהעוברים ושבים יהנו מאורם, וזה חסד נפלא שאיש לא עשה לפניו - אבי פנסי הרחוב.

ואולי אפשר להוסיף: בני העיר שראו את הנרות שהדליק אביאל, בדרך לבית המדרש, התעוררו וחזרו ללמוד בלילות בבתי המדרש, כאלקנה שהחזיר את בני ישראל לעלות לרגל למשכן שילה, ולכן שכרו היה כה רב.
(נר לשולחן שבת)

השבוע חל יום הזכרון לגאון רבי שלמה הכהן בעל ה"חשק שלמה", רב ומורה צדק ראשי בעיר וילנה, נפטר כ"ט כסלו תרס"ו

"ועתה יראה פרעה איש נבון וחכם". (מ"א ל"ג)

העירו המפרשים: מדוע יוסף נתן את העצה הזו שפרעה ימנה איש נבון וחכם, והרי פרעה ביקש ממנו רק לפתור את החלום? **הגאון רבי שלמה הכהן תירץ** הערה זו בשם אביו, הגאון רבי ישראל משה הכהן:

תמוה, איך לא הבינו החרטומים שהחלום בא על רעב ושובע?! אלא יש לומר שהחרטומים בחכמתם ידעו שבפסח ניזונים על התבואה, ובראש השנה על האדם, ומעשה זה היה כיזוע בראש השנה, לכן כל פתרונותיהם היו שהחלום קשור לפרעה, בניס, ארצות, בנות, וכדומה. אבל יוסף ידע שכל תכלית החלום היא עבורו, שהוא יעלה לגדולה. לכן פתר על רעב ושובע, שכל מה שפרעה חלם הוא כדי למנות איש חכם ונבון, את יוסף. **נמצא אם כן** שתכלית הפתרון הוא תועלת לאדם, לפיכך הראוהו את החלום בראש השנה. (בנין שלמה" על התורה, ר"ה י')

תמה רבי שלמה הכהן: מדוע חשש רבינו הגר"א להפסיק בפיוטים, הרי אם דעתו נוטה כדעת הסוברים שפיוטים הם הפסק בתפילה, מדוע בראש השנה וביום כיפור לא נזהר בזה, וכן בתפילת טל וגשם, לא חשש להפסק?

וכתב: השיב לי על זה הגאון רבי יוסף מוילנה, בראש השנה ויום כיפור הפיוטים הם מעין הברכות שנקבעו בהם, כגון באבות, שבחו של הקב"ה, והזכרת זכות אבות.

אבל בחנוכה, בחגים וכדומה, הפיוטים אינם מעניין הברכות, אלא מובאים בהם דיני ועניני היום, ואין להם שייכות לתפילה, לכן הגר"א תיקן לאומרום אחר התפילה. (שו"ת "בנין שלמה" ח"ב קס"ג ועיי"ש)

ביום שישו חל יום הזכרון לגאון רבי יאיר חיים בכרך, רבה של וורמייזא, מגדולי אשכנז, בעל ה"חות יאיר", א' טבת תס"ב

בשבת חנוכה, נהגו לומר באשכנז יוצר "מאורה שני זיתים". סיפר ה"חות יאיר": בצעירותי, ניגשתי לת"ח ודיין בוורמייזא, לשואלו על שמתחילים לומר את היוצר הזה מהחרוז השלישי ולא מתחילתו... ושאלתי, מהיכן נשתרבו מנהג משונה זה?

והשיב כי שמע מפי גדולי זקני הקהילה שבעת הגזירות נשרפו בוורמייזא כל סידורי התפילה. וכשחזרו והתיישבו מתי מעט, לא מצאו כי אם מחזור אחד, והיו שני החרוזים הראשונים שביוצר זה שרופים, ואמרו מה שבידם, שלא לבטל המנהג, ומאז והלאה הוקבע למנהג! (שו"ת "חות יאיר" ר"ח, "מנהגות ק"ק וורמייזא")

וכתב "נוהג כצאן יוסף": "צריך אני להודיע לבני עמנו מה שכתב הגאון ה"חות יאיר", וזהו טעם כללי לכמה שינויי מנהגים, שאין להם מובן...

טעם יסוד אמירת הפיוטים

כתב רבי יהודה הברצלוני: בעת השמד גזרו האויבים על ישראל שלא יעסקו בתורה. על כן חכמים שבהם, תיקנו והכניסו בכלל התפילה את הפיוטים, להזכיר ולהזהיר לעמי הארץ, הלכות חג, בחג, הלכות ימים טובים ושבת, ודקדוקי המצוות וכל זה בדרך שבח והודאה, חרוזים ופיוטים, וזו היתה סיבת התחלת חיבור פיוטים בישראל. ("ספר העינים")

ובענין זה נביא סיפור מיוחד:

מזן החזו"א ניגש לקבוצת בחורים מישיבת נוברודוק הסמוכה לביתו, פתח ואמר: הגמרא אומרת שעל התפילין של הקב"ה רשום 'מי כעמך ישראל' (ברכות ו), כתבו תוספות 'זהו שיש הפייטן' וטופפת כלילו גדלי', שאלם החזו"א מה באו תוס' לומר.

בין הנערים היה הגאון רבי חיים גריינמן שהשיב: לתוס' היה קשה, למה על התפילין של הקב"ה היה רשום 'מי כעמך ישראל', היה צריך להיות כתוב מי כעמי ישראל?! וזה תירצו תוס' בשם הפייטן, שהתפילין בעצמם אומרות זאת!

על פניו של ה"חזון איש" היתה ניכרת הנאתו מהתשובה.

(נר לשולחן שבת" מרה"ג ש"ו ששמע מאחד הנוכחים, יש"כ להרה"ג שב"ר)

אחד ממנהגי חנוכה הוא הדלקת נרות בבית הכנסת בבוקר. על מנהג אשכנז קדום זה, מעיד ה"חות יאיר": "מנהג ישובים ... מכבים בערב ... וחוזרים ומדליקים בבוקר". (מקור חיים" תרע"א)

בפרנקפורט הידרו במיוחד במנהג זה, ועשו נרות גדולים שהיו דולקים מערב עד בוקר, עד אחרי תפילת שחרית. ("מנהגי פפד"מ")

הרבה דנו בפרטי מנהג זה, היאך והאם לקיימו, ומה מקורו.

הגאון רבי שלמה הכהן מוילנה נתן בו טעם יפה, נרות בית הכנסת הם זכר למקדש, ולדעת הרמב"ם היה על הכהן להדליק את הנרות בבית המקדש גם בבוקר, לכן נהגו במקדש מעט להדליק בבוקר, זכר להטבת הנרות. (שו"ת "בנין שלמה")

בבוקר, כשמדליקים את נרות החנוכה בבית הכנסת מחכים עד 'שתבח' אם יזמן כהן שידליק, ואם לאו מדליק אחר. שמנהג זה הוא זכר להדלקת המנורה במקדש, שהיה מדליק כהן, על כן טוב לעשות בזה זכר עד כמה שאפשר. (עיין הל' ביאת המקדש ט' ז')

"והם לא ידעו כי שמע יוסף כי המליץ בינתם". (מ"ב כ"ג)

מעשה בבחור שנשלח על ידי חבריו לקנות סופגניות, כיון שקנה סופגניות רבות נתנו לו הנחה, רצה לשלשל לכיסו את סכום ההנחה...

יהודי אחד אומנתו הייתה "מליץ", עבור יהודים וגויים בבית המשפט, כעורך דין של ימינו. מדי יום היו באים אנשים אל המליץ, כל אחד וסיפורו הוא, והיה מייעץ להם, מה לעשות ומה לטעון בבית המשפט. אלא שאותו מליץ לא ידע לכתוב בשפת המדינה, ולכן הוא היה מציג את הטענות לפני סופר נוצרי, שהיה כותב אותם, והמליץ היה מגישם לערכאות.

האנשים האלה מחמת חשיבותם או עצלותם, היו מבקשים ואומרים לו: 'תטרח בשבילנו ואנו נשלם לך'. אך בסופו של דבר חלקם לא היו משלמים מחמת קמצנותם...

והמליץ הזה בשל היותו איש נכבד התיישב לבקש מהאנשים החשובים שישלמו לו... לכן כשהיו באים לקחת את 'כתב הגלחות' היה אומר להם שהסופר הנוצרי גובה על עבודתו שלושים, אף על פי שהמחיר האמיתי היה עשרים...

הוסיף וסיפר המליץ כי הסופר שלוקח עשרים על 'כתב גלחות' היה עושה לו הנחה, וזה מכיון שהוא מביא לו הרבה לקוחות, וגבה ממנו רק חמש עשרה. הנחה זו היה ברור לו למליץ, שהוא יכול לקחת ולשלשל לכיסו, ולא לספר עליה ללקוחותיו...

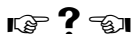
שאל המליץ: האם מותר לו לעשות זאת, מכיון שהאנשים נותנים לו שלושים, על דעת זה שהסופר דורש שלושים?

השיבו ה"חות יאיר": אם היה כאן נידון של קניה ומכירה, הרי הדבר אסור, מפני שצריך לשאת ולתת באמונה, ואסור לו לשקר. וגם את כסף ההנחה המיוחדת שעושה לו, אין לו לקחת.

אך כיון שאין כאן ענין של מקח וממכר, והמליץ הוא שלוחו של 'בעל הריב', שליח לא יכול לומר שקנה ביותר, ואת ההפרש יחשב לשכר עבודתו, כי בכך הוא גונב את דעת הבריות, שהרי 'בעל הריב' חושב שהוא עשה עמו בחינם, ומחזיק לו טובה חנם. וגם את ההנחה אסור לו לקחת לכיסו, שהרי אינו אלא שליח.

ואחרי העיון, העלה ה"חות יאיר" רעיון איך יוכל המליץ לגבות את שכר עמלו:

יתכוון המליץ לקנות את 'כתב הגלחות' מידי הסופר, ולחזור ולמוכרו לבעלי הריב, או אז יוכל לגבות את שכר עמלו וחכמתו. והדבר מותר, כי הם יחשבו שהוא קנה את הכתב מהגוי, וחוזר ומוכרו להם. ומה שחושבים שהוא לא מרויח אין בכך כלום, כי הם מטעים את עצמם בזה. (שו"ת "חוט השני" מ"ה)

נסיים בחידתו של הגאון רא"ש מברניב:

'קח מציאת יוסף, אל בגדי יוסף, ומחיר יוסף אל תוספות יוסף, ותמצא חנוכה.'

פתרון התשובה: מציאת יוסף = חן, שנאמר: 'וימצא יוסף חן'. בגדי יוסף = שש, שנאמר 'וילבש אותו בגדי שש' - שש בגימטריא ו'. מחיר יוסף = 'עשרים כסף', עשרים בגימטריא כ'. תוספת יוסף = ה', האות שנוספה לו, שנאמר 'עדות ביהוסף שמו' - כך נמצאו אותיות חנוכה!

(מגדיל ישועות מלכו')